

«ТАСДИҚ МЕКУНАМ»

Ректори Муассисаи байнидавлатии таълимии таҳсилоти олии Донишгоҳи славянии Россия ва Тоҷикистон, доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор **Файзулло Машраб Қурбонали**

«11» ноябр соли 2024

ТАҚРИЗИ

муассисаи пешбар ба рисолаи номзоди Шерализода Миралӣ Шерали дар мавзуи «Принсипи эҳтимолияти бегуноҳӣ: асосҳои назариявӣ-ҳуқуқӣ ва таъмини амалӣ намудани он дар муҳофизати ҷумҳурии Тоҷикистон» барои дарёфти дараҷаи илмии номзоди илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисоси 12.00.09 – Ҳуқуқи муҳофизати ҷумҳурии Тоҷикистон

Мутобиқати муҳтавои диссертатсия ба ихтисос ё соҳаи илми эълошуда. Таҳқиқоти диссертатсионии Шерализода Миралӣ Шерали дар мавзуи «Принсипи эҳтимолияти бегуноҳӣ: асосҳои назариявӣ-ҳуқуқӣ ва таъмини амалӣ намудани он дар муҳофизати ҷумҳурии Тоҷикистон» анҷомёфта ба ҳисоб рафта, барои дарёфти дараҷаи илмии номзоди илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисоси 12.00.09 – Ҳуқуқи муҳофизати ҷумҳурии Тоҷикистон, ки аз рӯи он ба шӯрои диссертатсионӣ мувофиқи фармоиши Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 7 январи соли 2022 №16/шд ҳуқуқи қабули диссертатсияро барои ҳимоя дода шудааст, мувофиқ мебошад.

Саҳми илми довтолаб дар ҳалли масъалаи илмӣ ё коркарди проблемаи илмӣ бо арзёбии аҳамияти он. Масъалаи бегуноҳӣ ва ё исботи гуноҳӣ шахс дар ҳар кирдори содиршуда дар ҳар даври замон муҳим буда,

риоя ва иҷроиши он аз ҷониби мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, хосатан таҳқиқбаранда, муфаттиш, прокурор ва суд зарур аст. Воқеан яке аз масъалаҳои муҳимме, ки имрӯз дар ҳар давлати соҳибхитӣ, демократӣ, ҳуқуқбунёд, дунявӣ ва ягона дида мешавад, пешбурди дурусти мурофия ва дар ниҳоят татбиқи қонунӣ ва асосноки адолати судӣ аст. Бояд ибраз дошт, ки амалӣ гардидани адолати судӣ маҳз тавассути таъмину татбиқи ҳамаҷонибаи принципи эҳтимолияти бегуноҳӣ ба даст меояд. Маҳз аз рӯи ҳамин маҳакҳо принципи эҳтимолияти бегуноҳӣ яке аз принципҳои калидӣ дар низоми принципҳои мурофияи ҷиноятӣ ба ҳисоб меравад, ки бидуни он ҳеҷ як амал ва ё ҳаракати мурофиявӣ тарзи дурусти фаъолияти худро ба роҳ монда наметавонад. Вале дар ин баробар ҳолатҳое ба ҷашм мерасанд, ки ба амалишавии пурра ва ҳолисонаи принципи мазкур ҳалал эҷод менамоянд. Мақомоти салоҳиятдори давлатиро мебарояд, ки аз ҷунин ҳолатҳо худдорӣ намуда, барои иҷроиши ҳамаҷонибаи он тамоми чораҳои заруриро андешанд. Чунки ин гуна ҳолатҳо метавонанд ба вайрон гардидани тамоми давраҳои мурофияи ҷиноятӣ оварда расонанд.

Зимни омодагии диссертатсия муаллиф талош варзидааст, то ки ҳамаҷанбаҳои зарурӣ ва муҳимми принципи эҳтимолияти бегуноҳиро вобаста ба вазифаҳои гузошташуда инъикос намояд, ки ин аз мукаммалии таҳқиқоти илмии анҷомёфта шаҳодат медиҳад.

Муаллиф ба маврид қайд мекунад, ки азбаски, муқаррароти эҳтимолияти бегуноҳӣ шахсро то эътибори қонунӣ пайдо кардани ҳукми суд гунаҳгор намеҳисобад ва бегуноҳ дониستاني шахсро ҳатмӣ медонад, бинобар ин, ҳолати кор ҳаминро тақозо менамояд. Барои гунаҳгор эълон намудани шахс гуноҳӣ ӯро ногузир исбот бояд кард. Дар сурати ғайр, шахс бешубҳа бегуноҳ ҳисобида мешавад ва дар хусуси гунаҳгории ӯ ҳатто сухан гуфтан ва ё дақиқан баҳо додан амалест ғайриқонунӣ (саҳифаи 26).

Ба андешаи муаллиф дар Тоҷикистон принципи мазкур марҳилаи муайяни таърихро сипарӣ намуда, танҳо пас аз 25 августи соли 1983 пайи як тағйири иловаҳо ба Кодекси мурофиявии ҷиноятӣи ҶШС Тоҷикистон ҳамчун

мафҳуми алоҳида дар қисми 2-и моддаи 8-и он ворид карда шуд. Вале шакли пурратари онро Конститутсияи ҶТ дар моддаи 20-и худ ва дар заминаи он моддаи 15-и КМҶ ҶТ дар 5 қисмат муқаррар намуд (саҳифаи 60).

Ҳангоми навиштани диссертатсия муаллиф принципи мазкурро аз ҳар дидгоҳ баҳогузорӣ намуда, ишора намудааст, ки суд дар ҳама зинаҳои бавучудода, ба принципи мазкур таъя менамояд. Тақозои принципи мазкур ҳамин аст. Як нуқтаро набояд фаромӯш сохт, ки бегуноҳ эълон намудани шахс, садҳо маротиба беҳтар аз гунаҳгори беасосу исботнашуда аст. Яъне, агар ҳолатҳои кор ба таври дахлдор омӯхтаву исбот нагарданд, пас ногузир бояд ҳукми сафедкунанда бароварда шавад. Шукуҳу шаҳомати принципи эҳтимолияти бегуноҳӣ дар ҳамин аст, ки пайваста ба бегуноҳии шахс далолат менамояд ва ҳама айбдоркуниҳои ғайриқонуниву беасосро аз байн бурда, аз мақомоти таъқиби ҷиноятӣ ва суд исбот меҳаҳад (саҳифаи 148).

Бояд гуфт, ки диссертатсияи омодагардида дар мавзуи «Принципи эҳтимолияти бегуноҳӣ: асосҳои назариявӣ-ҳуқуқӣ ва таъмини амалӣ намудани он дар муҳофизати ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон» дарвоқеъ анҷомёфта ба ҳисоб меравад, чунки хулосаву тавсияҳо, масъалагузорӣ аз ҷиҳати амалии кор, нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодгардида, тамоми паҳлуи зарурии корро дар бар мегиранд ва ҳамаи онҳо аз ҷиҳати илмӣ асосноканд.

Натиҷаҳои мушаххаси илмӣ (бо нишон додани нағсонӣ, аҳаммияти илмӣ ва амалии онҳо), ки барои он ба доғталаб додани дараҷаи илмии дархостшаванда мумкин аст.

Натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ, аз ҷумла нуқтаҳои илмии ба ҳимоя пешниҳодшуда ва дигар тақлифу хулосаҳо ҳамаҷиҳата ба мақсад мувофиқ аст. Чунки ҷамъи онҳо метавонанд дар тақмили қонунгузорию муҳофизатии ҷиноятии ҶТ ва умуман муҳити илми ватанӣ хизмат намоёнд.

Нағсонии илмӣ дар он дида мешавад, ки чунин як паҷуҳиши мукаммали илмӣ дар муҳити илми ватанӣ нахустин қадам аст. Танҳо аз ҷониби як зумра олимон вобаста ба мавзуи мазкур то андозае таҳқиқоти илмӣ ба анҷом расида

буду халос. Аз ин лиҳоз, муаллиф дар таҳия ва омодагии диссертатсия мафҳум, аҳаммият, моҳият, таърихи пайдоиш, низоми принципҳои муурофиявии ҷиноятӣ, тартиби дурусти амалишавии принципҳои эҳтимолияти бегуноҳӣ дар давраҳои тосудӣ ва судии муурофияи ҷиноятӣ ва дар ин замина дурнамои онро аз дидгоҳи навин муайян намудааст. Ҳамчунин, аз ҷониби муаллиф меъёрҳои марбут ба эҳтимолияти бегуноҳӣ дар КМЧ давлатҳои узви ИДМ мавриди омӯзиши қарор гирифтааст. Зикр мегардад, ки то эътибори қонунӣ пайдо кардани ҳукми суд шахс ба ҳеч як сабабу омиле набояд гунаҳгор эътироф карда шавад ва инро муаллиф ҳамчун ҷавҳари принципҳои эҳтимолияти бегуноҳӣ маҳсуб медонад.

Аҳаммияти илмиву амалии рисола ба андешаи муаллиф дар он аст, ки тамоми натиҷаҳои бадастомада метавонанд аз лиҳози назариявӣ ва амалӣ баҳри такмили қонунгузори кишвар мусоидат намоянд. Ишора мешавад, ки ҳар қадар пешбурди парвандаи ҷиноятӣ ба давраҳои дигари муурофияи ҷиноятӣ гузарад, новобаста ба ҷиғунагии вазъият ва давраи муурофиявӣ принципҳои эҳтимолияти бегуноҳӣ амалишавии худро дақиқтар мегардонад.

Вобаста ба ин фикру андешаҳо як қатор нуқтаҳои зеринро, ки аз ҷониби муаллиф пешниҳод гардидааст, манзур менамоем:

а) Дар пешниҳоди хусусияти назариявӣ дошта зикр мегардад, ки эҳтимолияти бегуноҳӣ – фарзияест, ки шахрвандонро аз айбдоркуноҳии ғайриқонунӣ нигоҳ дошта, кафили ҳуқуқи озодиҳояшон маҳсуб меёбад ва дар муурофияи ҷиноятӣ ба ҳар шахс воситаҳои қонунӣ ва роҳҳои ҳимояро аз ҳар гуна айбдоркуноҳии хилофи қонун пешбарӣ менамояд. Дарвоқеъ, тавозунро миёни тарафи айбдоркунӣ ва ҳимоя баробар намуда, моҳияти корро муайян мекунад, ки ин метавонад минбаъд барои баровардани ҳукми одилонаи суд мусоидат намояд (саҳ. 12-13).

Ба андешаи муаллиф эҳтимолияти бегуноҳӣ принципест, ки мавқеи тарафҳоро баробар нигоҳ медорад ва баргарӣ ба ҳеч тарафе намегузорад ва

хукуку озодиҳои шахсро кафолат медиҳад, ки ин андешаҳо воқеан дуруст ва қобили ситоишу пазироиш аст.

б) Дар пешниҳоди амалӣ муаллиф зикр менамояд, ки дар баъзе мавридҳо мақомоти таъқиби ҷинойтӣ аз додани нишондод саркашӣ намудани гумонбаршуда ва айбдоршавандаро далели гунаҳкориҳои онҳо меҳисобанд. Дар робита ба он, ки гумонбаршуда ва айбдоршаванда уҳдадор нестанд, ки бегуноҳӣ ва ё гунаҳкориҳои худро шаҳодат дода, нишондоди муносиб диҳанд, ин қобили қабул аст. Вале зикр гардидааст, ки принсипи эҳтимолияти бегуноҳӣ нахуст бегуноҳии шахсро кафолат медиҳад ва ба додани нишондоди дуруст, бардурӯғ ва ё саркашӣ кардан аз он рабт надорад, балки новобаста ба нишондоди додаи онҳо аз субъектоне чараёни исботкунӣ ҳамаҷониба, пурра ва ҳолисона исботи гуноҳи шахсро талаб мекунад (саҳ. 17).

Дар диссертатсия ин қабил пешниҳодҳо ҳамчунин дар масъалаи такмили КМҶ ҚТ низ дида мешаванд, ки фарогири амалишавии пурраи принсипи эҳтимолияти бегуноҳиянд. Вале ба ин нигоҳ накарда, дар баробари паҳлуҳои мусбии рисолаи илмӣ, инчунин як қатор масъалаҳои дигаре низ ба чашм мерасанд, ки баҳснок боқӣ мемонанд.

1) Дар зербоби якум диссертатсия (саҳифаи 28 то 30) муаллиф санадҳои байналмилалӣ нишон додааст, ки дар онҳо мафҳуми эҳтимолияти бегуноҳӣ ба ҳар шакл зикр мешаванд. Вале дар идома дидан мумкин аст, ки муаллиф мазмуни меъёрҳои ҳамаи ин санадҳо, ки ба эҳтимолияти бегуноҳӣ рабт доранд, кушода намедиҳад. Аз ин рӯ, мебоист, ки муаллиф меъёрҳои дигар санадҳо низ равшан менамуд, чунки дар қисматҳои аввали ҳамаи онҳо сухан дар бобати эҳтимолияти бегуноҳӣ меравад.

2) Дар саҳифаи 60 зербоби сеюм диссертатсия бо номи ҷойи принсипи эҳтимолияти бегуноҳӣ дар низомии принсипҳои мурофиавии ҷинойтӣ ва алоқамандии он бо дигар принсипҳои мавриди таҳлил қарор гирифтааст. Муаллиф зимни таҳлил дуруст масъалагузорӣ намуда, низомии принсипҳои мурофиавии ҷинойтӣ ва алоқамандии принсипи эҳтимолияти бегуноҳиро бо

дигар принципҳо оқилона ба роҳ мондааст. Муайян кардааст, ки принципи эҳтимолияти бегуноҳӣ дар низоми принципҳои мурофиавӣ мавқеи хосса дорад ва бе иҷроиши он адолати судӣ амалӣ намешавад, ки онро қобили қабул меҳисобем. Вале дар зербобӣ мазкур дида мешавад, ки муаллиф мавқеи принципи мазкурро назар ба дигар принципҳои мурофиавии ҷиноятӣ каме баландтар медонад. Ҳол он ки, ҳамаи принципҳои мурофиавии ҷиноятӣ дар худ як функцияи муайяно доранд.

3) Дар саҳифаи 33 мазмунан зикр мегардад, ки дар заминаи қисми 1-и моддаи 15-и КМЧ ҚТ, қисми 4-и он низ бояд тағйир дода шавад. Дар қисми 4-уми моддаи 15-и КМЧ ҚТ зикр мегардад, ки: «ҳама гуна шубҳаҳои гунаҳгори айбдоршаванда, ки бо тартиби пешбиниамудай кодекси мазкур баргараф карда намешаванд, ба фоидаи айбдоршаванда маънидод карда мешавад». Муаллиф чунин меҳисобад, ки дар ин ҷо сухан танҳо дар хусуси айбдоршаванда меравад, яъне гумонбаршудаи судшаванда дида намешавад. Ҳарчанд, қисми 3-и моддаи мазкур истилоҳи гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшавандаро пешбинӣ менамояд. Бинобар ин пешниҳод намудааст, ки қисми 4-и моддаи 15-и Кодекс чунин муқаррар карда шавад: «Ҳама гуна шубҳаҳои гунаҳгори гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда, ки бо тартиби пешбиниамудай кодекси мазкур баргараф карда намешаванд, ба фоидаи онҳо маънидод карда мешаванд». Ҳарчанд ин пешниҳод қобили пазириш аст, вале агар муаллиф дар баробари гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда истилоҳи маҳкумшударо низ ба ин қисмат ворид менамуд мазмуни он пурратар мегардид. Зеро, принципи мазкур истилоҳи ҳеҷ касро ифода намудааст, ки ин дарбаргирандаи ҳама субъектон аст ва он метавонад дар ҳолати исботи бегуноҳии шахс ба маҳкумшуда низ татбиқ карда шавад.

Бояд зикр намуд, ки эродҳои овардашуда баҳснок буда, ба пуррагӣ ва мазмуну муҳтавои қор ҳеҷ гуна таъсири манфӣ намерасонанд.

Саҳми шахсии довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот.

Муаллифи диссертатсия Шерализода Миралӣ Шералӣ вобаста ба мавзуи таҳқиқоти илмӣ 2 воситаи таълимӣ ва 14 мақолаи илмиро ба нашр расонидааст, ки 4 он дар маҷаллаҳои тақризшаванда рӯйи чоп омадааст. Ҳамчунин муаллиф вобаста ба мавзӯ дар як қатор семинарҳои конференсияҳои сатҳи ҷумҳуриявӣ байналмилалӣ баромад намуда, дар маҷаллаҳои онҳо вобаста ба паҳлуҳои гуногуни принсипи эҳтимолияти бегуноҳӣ мақолаҳо чоп намудааст. Аз ҷумла: «Ҳуқуқи инсон дар раванди ҷаҳонишавӣ» дар мавзуи «Эҳтимолияти бегуноҳӣ ва баъзе мушкилотҳои он дар самти ҳуқуқи инсон (Душанбе, соли 2021). «Рушди фаъолияти ҳифзи ҳуқуқ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» дар мавзуи «Нақши принсипи эҳтимолияти бегуноҳӣ дар низоми принсипҳои муҳофизати ҳақуқоти инсон» (Душанбе, соли 2022). «Конференсияи 11-уми байналмилалӣ илмӣ-амалии хониши Ледентсовский» «Тиҷорат. Илм. Таҳсилот»: масъалаҳои ҳуқуқӣ ва иқтисодӣ дар мавзуи «Эҳтимолияти бегуноҳӣ: принсипи муҳофизати ҳақуқоти инсон» (Вологда, соли 2023); «Масъалаҳои назариявии ташаккули фарҳанги ҳуқуқи инсон дар Тоҷикистон» дар мавзуи «Эҳтимолияти бегуноҳӣ ва ҷилваҳои адолати судӣ» (Душанбе, соли 2023); «Ҳифзи ҳуқуқи инсон ва масъалаи муқовимат ба коррупсия дар ҷаҳони муосир: концепсияҳо, воқеият ва дурнамо» дар мавзуи «Алоқамандии принсипи эҳтимолияти бегуноҳӣ бо принсипи ҳифзи ҳуқуқи озодиҳои шахс ҳангоми пешбурди парвандаҳои ҷиноятӣ» (Душанбе, соли 2023) ва ғайра.

Автореферат ба муҳтавои диссертатсия мувофиқат дорад. Бояд қайд намуд, ки дар автореферат вобаста ба бобҳо ва зербобҳои он натиҷаҳои асосӣ ва мазмуну моҳияти онҳо ба таври мухтасар оварда шудааст.

Мутобиқати таҳассуси илмӣ довталаб ба дараҷаи илмӣ. Диссертатсияи Шерализода Миралӣ Шерали ба талаботи бандҳои 31, 33, 34 ва 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳди №267 (бо тағйири иловаҳо аз 26 июли соли 2023, №295) тасдиқ шудааст, мутобиқат менамояд. Воқеан диссертатсия аз ҷониби муаллиф

ба таври мустакилона навишта шудааст. Зеро, тарзи навишт, усулҳои истифодагардида, навгонии илмӣ, нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодгардида, мақолаҳои илмӣ, маърузаҳо дар конференсияҳои сатҳи гуногун ва умуман масъалагузори аз бевосита омода гардидани рисола дарак медиҳанд.

Ҳамин тариқ, рисолаи илмии Шерализода Миралӣ Шералӣ барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илм аз рӯи ихтисоси 12.00.09 – Ҳуқуқи муҳофизати ҷиноятӣ мувофиқ аст.

Диссертатсия ва автореферати он дар семинари васеи илмӣ-назариявии кафедраи муҳофизати ҷиноятӣ ва криминалистикаи факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи славянии Россия ва Тоҷикистон мавриди муҳокима қарор гирифтааст. Дар ҷаласа аз 10 нафар устодон 10 нафар иштирок доштанд. Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарafdор» - 10, «зид» - нест, «бетараф» - нест. Сураҷаласаи семинарии васеи илмӣ-назариявӣ таҳти №3 аз 4-уми ноябри соли 2024.

Тақризи муассисаи пешбар аз ҷониби Ҳамроев Шухрат Садирович доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессори кафедраи муҳофизати ҷиноятӣ ва криминалистикаи факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи славянии Россия ва Тоҷикистон дар асоси бандҳои 76, 77, 78, 79 ва 81 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 (бо тағйири иловаҳо аз 26 июли соли 2023, №295) тасдиқ шудааст, таҳия ва пешниҳод гардида, дар ҷаласаи кафедра мавриди муҳокима қарор гирифтааст. Дар ҷаласа аз 10 нафар иштирок доштанд: 10 нафар. Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарafdор» - 10, «зид» - нест, «бетараф» - нест. Сураҷаласаи кафедра таҳти №4 аз 7-уми ноябри соли 2024.

Раиси семинари васеи илмӣ-назариявӣ:

Мудири кафедраи муҳофизати ҷиноятӣ

ва криминалистикаи факултети ҳуқуқшиносии
Донишгоҳи славянии Россия-Тоҷикистон,
номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсент

Шукурова Н.А.

Ташхисгар:

Профессори кафедраи муҳофизати ҳуқуқшиносӣ
ва криминалистикаи факултети ҳуқуқшиносии
Донишгоҳи славянии Россия-Тоҷикистон
доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ

Ҳамроев Ш.С.

Котиби чаласа:

Муаллими калони кафедраи муҳофизати ҳуқуқшиносӣ
ва криминалистикаи факултети ҳуқуқшиносии
Донишгоҳи славянии Россия-Тоҷикистон

Назарзода Р.Г.

**Имзои Шукурова Н.А., Ҳамроев Ш.С., ва Назарзода Р.Г. - ро тасдиқ
менамоям.**

Сардори Раёсати кадрҳои

Донишгоҳи славянии Россия-Тоҷикистон

Раҳимов А.А.

«07» ноябрь соли 2024

Суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон, Муассисаи байнидавлатии таълимии
таҳсилоти олии Донишгоҳи славянии Россия ва Тоҷикистон, 734025, ш.
Душанбе, кӯчаи М. Турсунзода 30; Тел.: (+992 237) 221-35-50; Факс.: (+992
237) 221-05-70. Веб сайт: www.rtsu.tj.ru, E-mail: p.rektora@mail.ru.